

НАЧАЛЬНИКИ ОСОБИСТОГО ШТАБУ ГЕТЬМАНА П.СКОРОПАДСЬКОГО

Державний переворот 29 квітня 1918 р., після якого було проголошено про створення Української Держави у формі Гетьманату П.Скоропадського, кардинально змінив не лише форму, але й суть української державної моделі. Гетьман здобув диктаторські повноваження. Конституційними документами Української Держави стали гетьманська Грамота „До всього українського народу” та „Закони про тимчасовий державний устрій України”. Водночас П.Скоропадський відкинув будь-які спроби довічної абсолютизації влади. Його диктатура мала бути лише тимчасовою, до стабілізації політичного і фінансово-економічного становища в країні, після чого демократично обраний Сойм (парламент) мав би визначити державний устрій Української Держави і форми правління в ній. До скликання Сойму, законодавчі функції поклалися на фахівців міністерств, після чого закони ухвалював уряд і затверджував гетьман. Виконавчу владу здійснювала Рада міністрів.

Українська Держава забезпечувала право на приватну власність, влада взяла курс на побудову ліберального капіталізму (за економічною сутністю) із значною часткою державних монополій та впливовим прошарком великої буржуазії. Це була унітарна держава диктаторського типу із тимчасовим обмеженням демократичних свобод. Водночас Гетьманат був державою українського територіального націоналізму сучасного зразка (соборницька політика, українцями вважалися усі громадяни Української Держави незалежно від етнічного походження тощо) і базувався на основі українських консервативних традицій та ідеології. За час свого нетривалого існування гетьманський режим здобув визнання більш як двадцяти країн світу. Суверенітет Української Держави, як і владні повноваження самого гетьмана, де-юре були усеосяжними, проте де-факто частково обмежувалися військово-політичною залежністю з боку окупаційного командування (головно – німецького), що дає підстави кваліфікувати Українську Державу як сателіта провідних Центральноєвропейських держав – Німеччини та Австро-Угорщини.

На сьогодні дослідники опрацювали досить об'ємний шар архівних матеріалів періоду існування Гетьманату, аналіз і оцінка яких викладені у чисельних дисертаційних дослідженнях, наукових монографіях та публікаціях. Проте, на жаль, вітчизняна і зарубіжна історіографія української революції й досі практично не торкнулася висвітлення функціонування і ролі в Українській Державі Власної адміністрації гетьмана П.Скоропадського, яка, з огляду на владний устрій цього державного утворення і повноважень

його голови, мала б бути досить впливовою (особливо у позалаштунковій, не публічній політиці) державно-адміністративною інституцією.

Адміністрація голови держави за владарювання П.Скоропадського мала назву Головна Квартира пана гетьмана¹. Побудована на військових засадах, вона мала виняткові контролюючі повноваження щодо усіх силових структур країни й визначала основні напрямки охоронної діяльності в Українській Державі. В її обов'язок входило також безпосередньо оповіщати гетьмана про стан і потреби національної та його особистої безпеки тощо.

Правителі і керівники держав завжди мали (і мають) у своєму розпорядженні власну адміністрацію. У різні часи її склад, функції і повноваження були різного характеру (залежно від державного ладу країни, суспільної організації, історичної традиції і навіть особистих переконань керманича державного утворення), проте завжди подібні установи функціонували під безпосереднім керівництвом та контролем свого патрона і перебували у самій серцевині (часто утаємниченій для загалу) державної політики.

Штаб гетьмана став серцевиною Головної Квартири керівника держави і повноваження цієї частини були надзвичайно широкими. Гетьманський штаб займався питаннями призначень і звільнення зі служби, відпустками та відрядженнями усіх чинів Головної Квартири гетьмана, справами надання допомоги від самого П.Скоропадського тим особам, „які здійснили послуги Українській Державі”².

Крім того до компетенції Штабу гетьмана також входило: встановлення зв'язку між частинами, підлеглими начальнику гетьманського Штабу; повідомлення гетьману за даними преси про політичний і економічний настрої населення; збереження справ і документів історичного значення; забезпечення утримання осіб Головної Квартири; загальний нагляд за безпекою резиденції і мандрівок гетьмана; влаштування гетьманських прийнятть і зустрічей; „обслідування всіх сторін діяльності політичних партій, організацій і окремих осіб, які намагаються підірвати Гетьманську владу і встановлену форму Правління в Українській Державі, а також висвітлення різних політичних течій в суспільстві і народних масах”³.

Відтак голова Штабу гетьмана, з огляду на специфіку державної вертикалі та владну структуру Української Держави, обіймав досить вагомую посаду й мав неабиякий вплив на самого П.Скоропадського. Досить лише вказати, що в його розпорядженні були:

- особи для виконання доручень (старшини з правами командирів неокремих бригад, осавули з правами командирів сотень, секретар з правами столоначальника);
- гетьманська Похідна канцелярія (а це: загально-інспекторський відділ, повідомчий відділ, постачальний відділ, технічне відділення, канцелярія з приймання прохань на ім'я гетьмана);

- гетьманський господар (Управління гетьманського господаря);
- гетьманський комендант (на управління гетьманського коменданта повністю покладалася особиста безпека гетьмана, до якого входили: Канцелярія, Самохідний відділ, Гетьманська стайня, Власний конвой Ясновельможного пана гетьмана, Особиста охоронна команда гетьмана);
- Загін особіного призначення, який забезпечував порядок в місцях перебування гетьмана;
- Осібний (особливий) відділ. Цей відділ мав відстежувати різні політичні та національні течії у суспільстві щодо ставлення до особи гетьмана, розробляти заходи по боротьбі урядових установ з анти-державною діяльністю політичних партій, організацій та окремих осіб, інформувати про діяльність політичних партій та громадських рухів України, які могли шкідливо вплинути на внутрішню ситуацію в Українській Державі та її міжнародні відносини. Окремі агенти відділу здійснювали розвідувальні функції й за кордоном України. Осібний відділ також був зобов'язаний виконувати окремі доручення начальника Штабу гетьмана щодо галузі своєї безпосередньої діяльності⁴. Таким чином відділ фактично виконував роль політичної розвідки та контррозвідки й мав надзвичайні повноваження стосовно інших офіційних установ Української Держави.

Як голові Головної Квартири гетьмана, котрий водночас був головою Штабу гетьмана, йому номінально підпорядковувалися також секретарі й ад'ютанти П.Скоропадського, а також Власна його світлості канцелярія гетьмана.

Начальник Штабу гетьмана у будь-якій справі мав звітувати лише гетьману і отримувати вказівки та розпорядження винятково від нього, а тому „ніяке інше управління по справах, ввірених його розпорядженню, вимагати вказівок по них права не має”. Крім того, начальник гетьманського Штабу прирівнювався у правах до головноуправляючого, а в окремих випадках набував навіть прав міністра, тому й міг віддавати „всі розпорядження по міністерствах Гетьмана, його розміщенню, задоволенню та охороні”. Серед обов'язків начальника Штабу гетьмана було: командування частинами Штабу, нагляд за діловодством та ревізія справ Штабу, складання кошторисів видатків і прибутків по Штабу, а також передача гетьманських розпоряджень всім державним органам, цивільним установам і окремим особам для виконання зі словами: „Пан Гетьман наказав”⁵.

Впродовж семи з половиною місяців існування Української Держави Штаб гетьмана, а відтак і його Головну Квартиру, очолювали:

- Дашкевич-Горбацький Владислав (травень – червень 1918 р.);
- Стеллецький Борис (червень – жовтень 1918 р.);
- Аккерман Олександр (жовтень – грудень 1918 р.)

Владислав Владиславович Дашкевич-Горбацький (16 (28) серпня 1879 – 7 червня 1952) – військовослужбовець, педагог, генерал-майор російської служби.

Походив зі старовинного дворянського роду польсько-литовського походження (Daszkiewicz-Gorbacki), що поділився на кілька гілок. В. Дашкевич-Горбацький народився у дворянській православній сім'ї в м. Обухові Київського повіту Київської губернії. Освіту здобув у Кременчуцькому реальному училищі, яке закінчив 1897 р. Відтак вступив до Московського військового училища, де 26 вересня 1897 р. прийняв присягу і вступив до служби. 9 серпня 1899 р. В. Дашкевич-Горбацький був випущений з Московського військового училища по I-му розряду в чині підпоручника у лейб-гвардії Литовський полк. Після отримання 9 серпня 1903 р. погонів поручника навчався в Ніколаєвській академії Генерального штабу, яку закінчив по I-му розряду у 1905 р. Того самого року (28 травня) став штабс-капітаном гвардії з перейменуванням у капітани Генерального штабу. З 25 листопада 1905 р. по 28 листопада 1907 р. відбував цензове командування ротою у лейб-гвардії Гренадерському полку. До 14 серпня 1913 р. служив обер-офіцером для доручень при штабі гвардійського корпусу. За цей час 6 грудня 1911 р. отримав звання підполковника. Викладав тактику в Пажеському корпусі. 14 серпня 1913 р. отримав призначення, яке було затверджене 6 грудня того самого року, на службу штаб-офіцером для доручень при штабі 1-го армійського корпусу.

Учасник Першої світової війни, невдовзі після початку якої 6 грудня 1914 р. був підвищений у військовому званні до полковника. У 1915 р. короткий час перебував на різних військових посадах: від 10 вересня до 1 листопада 1915 р. виконував обов'язки начальника штабу 50-ї піхотної дивізії, з 1 по 7 листопада 1915 р. – 68-ї піхотної дивізії, а з 7 по 23 листопада 1915 р. був тимчасово керуючим справами начальника штабу 36-го армійського корпусу. Наказом головнокомандувача Західного фронту від 26 січня 1916 р. (підтверджено Височайшим наказом 2 лютого 1916 р.) до 3 січня 1917 р. командував 96-м піхотним Омським полком. Після Лютневої революції в Росії В. Дашкевич-Горбацький призначений (з 9 квітня 1917 р.) начальником штабу 24-ї піхотної дивізії з переведенням до Генерального штабу. На початку 1917 р. отримав звання генерал-майора.

За час служби в російській імператорській армії був нагороджений: орденами Святого Станіслава III ст. (1907 р.), Святої Анни III ст. (1908 р.), Святого Станіслава II ст. (6 грудня 1911 р.), Святої Анни II ст. (6 грудня 1913 р.), Святого Володимира III ст. з мечами (27 квітня 1915 р.); світло-бронзовою медаллю „За зусилля по успішному виконанню загальної мобілізації 1914 р.” (5 грудня 1915 р.); мечами до ордена Святої Анни II ст. (21 липня 1915 р.), мечами та бантом до ордена Святої Анни III ст. (10 січня 1916 р.), мечами до ордена Святого Станіслава II ст., а також 12 січня 1917 р. Георгієвською зброєю⁶.

З поверненням в Україну після революційних подій в Росії став членом таємної організації „Українська Громада”, що її очолював генерал П.Скоропадський і яка готувала повалення Центральної Ради. Активний учасник і фактичний керівник гетьманського перевороту у Києві 29 квітня 1918 р., внаслідок якого П.Скоропадський прийшов до влади. У квітні – червні 1918 р. – начальник особистого Штабу гетьмана всієї України.

З керівником свого майбутнього штабу П.Скоропадський визначився 25 квітня, за кілька днів до перевороту. Пізніше він згадував про це призначення: „Було пізно вночі... В мене не було ще начальника штабу. Я ніяк не міг зупинитися на якому-небудь генералі... Події так швидко розгорталися. Через кілька днів влада переходила до мене, а людей для ведення справи я ще не знайшов. Наступного дня я згадав про певного начальника дивізії, генерал-майора Дашкевича-Горбацького. Особисто я його майже не знав, проте чув, коли ще командував корпусом, що у 1-му корпусі його хвалили як доброго і рішучого командира полку. Він був офіцером генерального штабу. Часу на обміркування не було, я по нього послав і негайно призначив його своїм начальником штабу”⁷. Офіційно був призначений начальником Штабу гетьмана 3 травня 1918 р. Проте у червні 1918 р. його усунуто з посади начальника Штабу гетьмана, оскільки він, за словами самого П.Скоропадського, „достеменно не міг впоратися із цією справою”⁸.

Однак В.Дашкевич-Горбацький не відійшов від служби. З 27 червня по жовтень 1918 р. він служить генеральним старшиною при гетьмані, а в жовтні 1918 р. призначений головою надзвичайної місії Української Держави до Румунії. Місія мала не лише стати осібним представництвом гетьмана, але й довести до логічного дипломатичного завершення економічну війну Української Держави з цією країною й, відповідно, домогтися повернення Україні окупованої румунами Бессарабії. Крім того в румунських Ясах перебувало військове представництво Антанти, а відтак надзвичайний представник гетьмана мав налагодити тісний контакт і в цій сфері.

Проте виїхати до Румунії голова української надзвичайної місії вже не встиг. Після початку протигетьманського повстання на чолі з Директорією у листопаді 1918 р. відбув до Одеси, де намагався вступити до лав Збройних сил Півдня Росії (Добровольчої армії), але отримав відмову від генерала А.Денікіна. Відтак у березні 1919 р. відплив до Туреччини у Константинополь (Істамбул), проте вже восени 1919 р. добровільно прибув у розпорядження армії адмірала Колчака, де був залічений до резерву чинів. Після вбивства генерала П.Гривіна В.Дашкевич-Горбацький 22 – 24 листопада 1919 р. стає тимчасово керуючим справами командувача Північної групи 1-ї армії. Учасник відомого Сибірського Льодового походу (1919 р.), за що був нагороджений знаком відзнаки Військового ордену „За Великий Сибірський похід” I ст. (№ 9, 27 травня 1920 р.). У 1920 р. (на 27 травня) – генерал для доручень при командувачі військ Далекосхідної армії, а з 6 червня 1920 р.

перебував у розпорядженні головнокомандувача усіх сил Російської Східної України. Згодом емігрував до Китаю, а з 1922 р. мешкав у Німеччині.

Про життя та діяльність В.Дашкевича-Горбацького в Німеччині відомостей практично немає. Як свідчив генерал А. фон Лампе у довідці для розсилки вищим чинам Російського загальновійськового союзу від 1 серпня 1938 р., у 1937 р., після створення в Німеччині за розпорядження нацистського керівництва Управління справами російської еміграції в Німеччині на чолі з генералом В.Біскупським, В.Дашкевич-Горбацький належав до групи осіб, які об'єдналися навколо архієпископа Тихона і які, в тому чи іншому вигляді, але провадили жорстку боротьбу проти В.Біскупського. Серед членів цієї групи (Тихон виїхав з Німеччини у червні 1938 р.), крім В.Дашкевича-Горбацького, були також колишній колчаківський генерал Сахаров, колишній начальник Санкт-Петербурзького охоронного відділення Герасимов, офіцер кінної гвардії поручник князь Масальський (висланий з Німеччини у 1937 р.), полковник граф Воронцов-Дашков та інші. Після вступу Радянської армії наприкінці Радянсько-німецької війни 1941–1945 рр. у Німеччину був заарештований і вивезений до СРСР. Там В.Дашкевича-Горбацького засудили до виправно-трудових таборів. Помер 7 червня 1952 р. у таборі Інте (Печорлаг – Печорський табір), а похований у поселенні Абезь Інтинського району Республіки Комі (могила № О-27), що нині належить Російській Федерації.

Борис Семенович Стеллецький (23 серпня 1872 р. – 25 лютого 1939 р.) – військовослужбовець, полковник російської служби, генеральний хорунжий української служби. Православний. Освіту здобув у Варшавській класичній гімназії.

Дід Б.Стеллецького – Василь Гаврилович – був одружений з донькою вчителя німецької мови, що мав прізвище Леус, шведом за національністю. Леус свого часу одружився з грузинкою, що була викуплена з перського полону й належала до старовинного роду Єлізових. Вочевидь саме звідси беруть початок виразні кавказькі риси обличчя їхнього онука – Б.Стеллецького.

Батько Б.Стеллецького – Семен Васильович – був генералом царської армії і свого часу закінчив Московський Межевий інститут та військову Академію у Санкт-Петербурзі. На службі займався будівництвом бастионів Брестської фортеці, моста через Віслу, а згодом поставив церкву на цвинтарі на Волі, де по смерті й був похований. Батько одружувався двічі. Від першого шлюбу мав синів Бориса і Дмитра, котрий згодом став відомим художником.

Другий шлюб батька відбувся, коли синам було відповідно два і чотири роки. Приймною матір'ю дворічного Бориса Стеллецького стала 21-річна Софія Василівна Соболевська, донька начальника Варшавської військової округи Василя Львовича Соболевського та Анни Федорівни

***Борис Стеллецький –
Начальник штабу геть-
мана П.Скоропадського
(публікуєтьс вперше).***

Подчейцовой. Згодом у подружжя народилося ще шестеро дітей (Анна, Василь, Костянтин, Єлена, Петро і Федір).

Військову службу Б.Стеллецький розпочав 1 січня 1891 р. після вступу до Одеського піхотного юнкерського училища, яке закінчив у 1894 році. Випущений у 7-й піхотний Ревельський полк. Згодом служив командиром роти у 4-му Варшавському фортечному полку. Від 16 жовтня 1894 р. – підпоручник, з 1 вересня 1898 р. – поручник. У 1901 р. по 1-му розряду закінчив Ніколаєвську академію Генерального штабу й 23 травня 1901 р. отримав звання штабс-капітана. Перебував при Варшавській військовій окрузі. Від 26 листопада 1901 р. по 16 грудня 1902 р. служив старшим ад'ютантом штабу 1-ї Донської козацької дивізії. З 16 лютого 1902 р. по 11 жовтня 1903 р. – помічник старшого ад'ютанта штабу Київської військової округи. У цей час, 6 квітня 1903 р., отримав звання капітана. З 11 жовтня 1903 р. по 6 грудня 1907 р. служив обер-офіцером для доручень при штабі

Київської військової округи. Цензове командування ротою відбував з 28 листопада 1904 р. по 1 вересня 1905 р. у 131-му піхотному Тираспольському полку. 6 грудня 1907 р. отримав військове звання підполковника. З цього дня по 21 грудня 1907 р. – начальник стройового відділу штабу Івангородської фортеці. З 21 грудня 1907 р. по 2 червня 1911 р. – старший ад'ютант штабу Київської військової округи.

Під час служби у Києві Б.Стеллецький редагував „Военно-исторический вестникъ” (з № 3–4 у 1909 р. по № 3–4 у 1911 р.), який на той час виходив щомісяця. Часопис видавав київський відділ Російського військово-історичного товариства з 1909 по 1914 рр. (до 1912 р. – щомісячник, опісля – виходив чотири рази на рік) і являв собою ілюстрований збірник різнобічних матеріалів на військово-історичну тематику.

2 червня 1911 р. призначений, 6 грудня того самого року затверджений завідувачем пересуванням військ Київського району. Водночас 6 грудня 1911 р. отримав звання полковника. Цензове командування батальйоном відбував з 29 травня по 25 вересня 1913 р. у 130-му піхотному Херсонському полку⁹.

Учасник Першої світової війни. З 14 грудня 1915 р. – штаб-офіцер для доручень при головнокомандувачі армій Південно-Західного фронту. З 28 жовтня 1916 р. – начальник ВОСО Дунайської армії. На 3 січня 1917 р. старшинство в чині полковника встановлено 6 грудня 1909 р.

Під час служби в імператорській армії був нагороджений орденами Святого Станіслава III ст. (1906 р.), Святої Анни III ст. (6 грудня 1909 р.) та Святого Станіслава II ст. (6 грудня 1913 р.).

У 1918 р. перейшов на службу в армію Української Держави. Генеральний хорунжий української служби. Наприкінці червня 1918 р., після відставки В.Дашкевича-Горбацького, призначений начальником Штабу гетьмана П.Скоропадського. Щоправда вже в еміграції гетьман зізнався, що здійснив це призначення „без особливого вибору, просто попався під руку”, і вважав його за „велику помилку”¹⁰. Попри це, саме при Б.Стеллецькому Власну адміністрацію гетьмана було краще структуровано, а гетьманська Квартира, Штаб та їхні підрозділи отримали ретельніше деталізовані обов'язки і завдання, які були визначені під грифом „Таємно” у Положенні „Про Головну Квартиру Гетьмана” і ухвалені 3 серпня 1918 р. Б.Стеллецьким. Втім Б.Стеллецькому не вдалося довго втриматися на престижній посаді, у жовтні 1918 р. його було звільнено.

Про долю Б.Стеллецького після падіння Гетьманату в грудні 1918 р. практично нічого невідомо. Достеменно знаємо лише, що він емігрував до Югославії, де жив з трьома синами. Помер у Белграді 25 лютого 1939 р. і був похований на белградському Новому цвинтарі (ділянка 80-А). Б.Стеллецький залишив по собі також досить цікаві та відверті спогади, які повністю ще не були опубліковані.

Олександр Федорович фон Аккерман¹¹ (4 квітня 1871 р. – ?) – військовослужбовець, генерал-лейтенант російської служби, генеральний значковий української служби.

Народився у дворянській родині, сповідував евангелістично-лютеранську віру. У 1889 р. закінчив Володимирський Київський кадетський корпус. Став до служби 31 серпня 1889 р. Закінчив Михайлівське артилерійське училище 1892 р., з якого був випущений підпоручником (ст. 10 серпня 1890 р.) у 3-тю гвардійську та гренадерську артилерійську бригаду. Доволі швидко пройшов шлях від підпоручника до полковника: підпоручник гвардії (4 серпня 1897 р.), поручник (4 серпня 1896 р.), штабс-капітан (6 грудня 1897 р.), капітан (6 грудня 1901 р.), полковник (6 грудня 1912 р.). Командував батареєю 3-ї гвардійської та гренадерської артилерійської бригади. На 1 січня 1909 р. служив у лейб-гвардії 2-ї артилерійської бригади. З 5 грудня 1910 р. по 9 серпня 1912 р. – командир 2-го дивізіону 23-ї артилерійської бригади.

Учасник Першої світової війни. З 19 квітня 1915 р. по 25 квітня 1917 р. – командир лейб-гвардії 2-ї артилерійської бригади. Був начальником так званого Брянського арсеналу, де одним з перших почав відмовлятися від послуг (свого роду військово-кріпацької залежності) громіздких та неоперативних державних синдикатів, що обслуговували армію, й почав співпрацю із приватними постачальниками. 17 травня 1915 р. став генерал-майором російської служби. З 27 квітня 1917 р. в чині генерал-лейтенанта обіймав посаду виконувача справ інспектора артилерії 34-го армійського корпусу, яким командував генерал П.Скоропадський і реформував його у 1-й Український корпус. Три гарматні бригади 1-го Українського корпусу дислокувалися в Білій Церкві, Бердичеві та Вінниці й саме О.Аккерман зробив вагомий внесок у їх становлення. „Особливо багато праці вклав у неї чудова особа, мій інспектор артилерії генерал Аккерман”, – згадував П.Скоропадський¹². Артилерія корпусу налічувала 27 гарматних батарей, із них 12–76-міліметрові польові гармати, 6–122-міліметрові польові гаубиці, 6–152-міліметрові важкі гаубиці і 3–107-міліметрові далекобійні гармати. Усього корпус мав близько 3,2 тис. артилеристів, 108 гармат і гаубиць¹³. Восени 1917 р. разом з корпусом на чолі з П.Скоропадським брав участь у боях та роззброєнні у Правобережній Україні більшовицьки налаштованих частин 2-го гвардійського корпусу під проводом Є.Бош, що насувався на Київ і мав намір повалити Центральну Раду.

Був нагороджений орденами: Святого Станіслава II ст. (1906 р.), Святої Анни II ст. (1908 р.), Святого Володимира IV ст. (1913 р.), Святого Станіслава I ст. з мечами (23 січня 1916 р.), Святої Анни I ст. з мечами (27 листопада 1916 р.) та Святого Володимира II ст. з мечами (3 жовтня 1917 р.)¹⁴.

За Гетьманату 1918 р. О.Ф. Аккерман служив у армії Української Держави, генеральний хорунжий, був завідувачем артилерійської частини 1-го Волинського кадрового корпусу¹⁵.

Від 24 жовтня 1918 р. і до падіння Гетьманату 14 грудня 1918 р. – начальник Штабу гетьмана (змінив на цій посаді Б.Стеллецького). Павло Скоропадський згадував, що 13 грудня 1918 р., за день до зречення гетьмана, О.Ф.Аккерман „мало розумів стан речей і часто бачив небезпеку там, де її насправді не було, і, навпаки, не остерігався того, що в сутності могло стати великою загрозою нашому існуванню”¹⁶. П.Скоропадський засвідчував також, що через три дні, після повалення Гетьманату, О.Аккермана було заарештовано¹⁷, проте згодом він опинився в Добровольчій армії як учасник білого руху. З 15 вересня 1919 р. перебував у резерві чинів при штабі Головнокомандувача Збройних сил Півдня Росії, а з 11 грудня 1919 р. – в резерві чинів військ Новоросійської області.

На еміграції мешкав у Болгарії та Юославії, де у 1938 – 1940 рр. був представником полкового об'єднання лейб-гвардії 2-ї артилерійської бригади в Югославії. Залишилися також спогади О. Аккермана, що були надруковані у Белграді 1931 року під назвою „Лейб-гвардии 2-я артиллерийская бригада”.

Штаб гетьмана відігравав одну з ключових ролей у державотворчій роботі за часів гетьманування П.Скоропадського і був свого роду службою безпеки, розвідки, контррозвідки та охорони голови держави водночас. Цілком вірогідно, що через такі широкі (надто силові) повноваження Гетьманської квартири взагалі і Штабу гетьмана зокрема, П.Скоропадський намагався створити власний уряд і, за сумісництвом, силову структуру, які (в тіснішому полі найближчих і довірених йому осіб) надав би гетьманові можливість діяти самостійно у управлінні державою, уникаючи тотального контролю окупаційної німецької влади та політичного галасу своїх супротивників. Втім, сили Штабу гетьмана не спроможні були замінити армії, а відтак, передбачаючи антигетьманський заколот, об'єктивно не могли протистояти переважаючим силам Директорії в листопаді – грудні 1918 р.

Поряд з утиском діяльності партій соціалістичного спрямування, гетьманська влада не квапилася скликати Сойм, вирішити земельне питання (хоча б в обсязі заявлених П.Скоропадським 25 десятин) тощо, а отже село залишалося без землі й далі нарощувало сили протесту. Через протидію Берліна та Відня П.Скоропадський не встиг організувати регулярну армію, і коли ці країни зазнали революцій та поразки у світовій війні, влада гетьмана залишилася без надійного захисту. Прагнучи заручитися підтримкою Антанти, П.Скоропадський змушений був 14 листопада змінити українофільський уряд Ф. Лизогуба

на русофільській на чолі з С. Гербелем. Прихильність Антанти до ідеї єдиної Росії, а також реальна небезпека більшовизму за умови відсутності боездатного українського війська змусили гетьмана активізувати дії по створенню єдиного антибільшовицького фронту. Швидкоплинність і непередбачуваність подій вже не давала ані часу, ані змоги створити армію й організувати військовий блок України з Доном, кавказькими народами та прикавказькими козаками, про який мріяв гетьман раніше. Українські ж збройні формування були ненадійними і небезпідставно їх підозрювали гетьманські спецслужби у змові з радикальними соціалістами та плануванні перевороту.

Карколомність військово-політичної ситуації вимагала швидких, адекватних і рішучих дій. Виявилося, що П.Скоропадський та його підлегли не були готові до таких різких і, головню, радикальних змін у вкрай стислий термін. Відтак колишній бойовий генерал П.Скоропадський фактично розгубився й піддався впливові русофільської частини свого оточення, яке досить легко нав'язало йому думку про те, що за таких умов лише Антанта, а отже й „біла” Росія (читай – Добровольча армія та нашвидкуруч сформовані загони російських офіцерів у Києві), стануть гарантами існування Гетьманату. Проте задля цього слід було переглянути статус Української Держави. Як наслідок, 14 листопада П.Скоропадський підписав Грамоту про федерацію з „білою” Росією, що остаточно позбавило його будь-якої підтримки навіть з боку українських консервативних кіл. У підсумку Гетьманат було повалено 14 грудня 1918 р. внаслідок путчу січових стрільців на чолі з Директорією (14 листопада) та Української соціальної революції (народного повстання). 14 грудня 1918 р. П.Скоропадський зрікся влади власноручним актом, в якому зазначалося:

„Усім, усім по установам України. Усім військовим частинам і установам.

Я, Гетьман всієї України, протягом семи з половиною місяців всі свої сили клав на те, щоб вивести країну з того важкого стану, в якому вона знаходилася. Бог не дав мені сили справитися з цим завданням. Нині з огляду умов що склалися, керуючись винятково благом України, від влади відмовляюся”¹⁸.

Гетьманський Кабінет міністрів С. Гербеля у свою чергу постановив, що: „Обміркувавши вимогу Директорії, Рада Міністрів ухвалила скласти з себе повноваження і передати владу Директорії”¹⁹, яка стояла на чолі протигетьманського повстання. Цю постанову підписали голова Ради міністрів С. Гербель, міністр торгу і промисловості С. Мерінг, міністр внутрішніх справ І. Кістяковський, міністр фінансів А. Ржепецький, міністр народної освіти В. Науменко, міністр праці В. Косинський та державний контролер С. Петров. Так Українська Держава у формі Гетьманату припинила своє існування і в країні було відновлено Українську Народну Республіку.

ПРИМІТКИ

- 1 Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 16.
- 2 Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 57. – Оп. 2. – Спр. 239. – Арк. 7.
- 3 Там само.
- 4 ЦДАВО України. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 44–45.
- 5 Там само. – Арк. 81–100; – Арк. 16–30.
- 6 Див.: Волков С.В. Офицеры российской гвардии. – Москва, 2002; Военный орден святого великомученика и победоносца Георгия: Биобиблиографический справочник. – Москва, 2004; Список Генерального штаба. Исправлен на 01.06.1914. – Петроград, 1914; Список Генерального штаба. Исправлен на 01.01.1916. – Петроград, 1916; Список Генерального штаба. Исправлен на 03.01.1917. – Петроград, 1917.
- 7 Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – Київ; Філадельфія, 1995. – С. 149.
- 8 Там само. – С. 214.
- 9 Див.: Список Генерального штаба. Исправлен на 01.06.1914. – Петроград, 1914; Список Генерального штаба. Исправлен на 01.01.1916. – Петроград, 1916; Список Генерального штаба. Исправлен на 03.01.1917. – Петроград, 1917.
- 10 Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – С. 214.
- * Варто зазначити, що у вітчизняній історіографії Олександра Федоровича Аккермана часто плутають із колишнім товаришем прокурора Віленського окружного суду, а за Української Держави – керівником департаменту Державної варти Міністерства внутрішніх справ Петром Аккерманом. Однак це різні люди.
- 11
- 12 Скоропадський П. Спогади. – С.23.
- 13 ЦДАВО України. – Ф.1074. – Оп.2. – Спр.18. – Арк.34 – 39.
- 14 Див.: Залесский К.А. Кто был кто в Первой мировой войне. – Москва, 2003; Волков С.В. Офицеры российской гвардии; Список полковникам по старшинству. Составлен по 01.03.1914. – Санкт-Петербург, 1914; Список генералам по старшинству. Составлен по 10.07.1916. – Петроград, 1916; Скоропадський П. Спогади Кінець 1917 – грудень 1918; Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. – Львів, 1995.
- 15 ЦДАВО України. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 9.
- 16 Скоропадський П. Спогади: Кінець 1917 – грудень 1918. – С.323.
- 17 Там само.
- 18 Відродження. – 1918. – 15 груд.; Наш путь. – 1918. – 15 груд.; Мир. – 1918. – 15 груд.
- 19 ЦДАВО України. – Ф. 1064. – Оп. 2. – Спр. 15. – Арк. 1.